

PÁRISI LEVÉL.

AMINT az ember egypár napot csöndes szemléléssel töltött Párisban, két jellemző dolgot vehet észre: ez a város valóságos iskolája, akadémiaja, egyeteme, valóságosan tökéletes mintája a városépítésnek és ez a város az, ahol jelenleg a legrosszabb plakátok gyártódnak. A városépítés még az istenben boldogult Haussmann mester gondolatait őrzi, legalább nagy részben az ő érdeme, hogy most minden jelentősebb épület a legapróbb részleteiben pompásan érvényesül, a plakátok rosszasága viszont a francia grafikai művészet hihetetlen leromlására vet elég szomorú világot és mindkét jelenség a francia, illetve a párisi érzék- és gondolkodásmódra jellemző igen nagy mérvben. Ez a város a világ színpadja, olyan oktató és ismeretterjesztő vállalat Európa nemzeti számára, mint az Urániaszínház. Ez a város az a színpad, ahol a különböző eredetű ideák bemutatkoznak a nézőtér helyetfoglaló Európának, ez a város az, ahol érzik a bennlakók, hogy amit ők csinálnak, azt nagy messziségekből nézik az emberek, s amit ők csinálnak, azt jobbról, balról, oldalról, elülről és felülről érdemes megnézni. Egészen a meggazdagodott nyárspolgár pöffszekedéséig fejlődött a párisi önértet, ama híres sovinizmus, amely erőssége és tragédiája egyben ennek az érdekes emberfajtának, s ez az önértet lehet a motívuma annak a gondos, szinte kínosan gondos elrendezésnek, amellyel a párisiak a látivalókat beállítják, a jelentős részleteket hangsúlyozzák és a kellemetlenné válható részleteket elsvindlízik. Minden középülethez széles monumentális perspektívák nyílnak minden oldalról, a házsorok között imponáló, lenyűgöző távolságokat láthatni be, s a legrosszabb szobrok raffiniált ízléssel vannak bealkomponálva olyan környezetbe, amely elvonja a figyelmet a szobrász égbekiáltó bűneiről. De ez az üdvös és termékeny önértet, ez a szép eredményekkel járó hivalkodó hajlandóság az egyes emberekbe szétosztva fölöttébb kellemetlen és félreismerhetetlenül ártalmas. Mert a francia művész, tudván azt, hogy öneki módjában van egész Európára szóló lármát csapni, ha tud, kézzel-lábbal vágyakozik erre és innen van, hogy nem találja túlságosan vonzóknak az intim hatásokat, nem igen tud tíz méter-mázsa kövön vagy pár-négyszög méter vásznon alul maradni. A grafikus művésznek igazi művésznek kell lennie, hogy halkán szóló, egyszerű eszközeivel szíven találja a szemlélő publikumot, ellenben bizonyos, hogy az a négy márvány, amit éppen ma láttam beemelni a rendezés alatt levő nagy Szalonba, s amelyet 12 ló cipelt igen dícséretreméltó igyekezettel, legalább egy mention honorable erejéig fel fog tűnni. A méretek forszírozása, ez jellemző minden irányban a párisi temperamentumra, s ha az ember figyel egy kicsit a tárlatjáró publikumot, föltétlenül meglátja, hogy a méretek csakugyan a legbiztosabb eszközei a hatásnak. Egy nagy vászon, amelyen ott virul minden hagyomány, minden, ami immár vagy kétszáz év óta változatlanul kedves a párisi publikum szívének, egy nagy vászon, amelyen szépen lefestett női aktok vannak és

pontosan fölismerhető szövetek és előkelő lelketlenséggel szépre kivaszt, kifésült, kifényezett csöndéletrészek, egy ilyen vászon művészet nélkül is imponál, annál is inkább, mert a publikum szívesebben veszi azt a képet, amihez fájdalom nélkül, fáradság nélkül hozzáférhet, amín nincs egyéb, mint amit ő is lát, nincs egyéb csak külsőségek objektív lekonstatálása, ellenben bizonyos ellenséges hangulatban nézi az olyan képet, amely előtt érzi, hogy el kell mélyednie és önkínzó munka árán kell hozzáférdőnie a képben rejlő lírai dokumentumokhoz. A kevés szóval szóló grafika gyökeresen idegen a barok bőbeszédűséggel szóló és még ma is általános érvényességű hagyományos francia festéstől, attól a festéstől, amelyben a francia önértet gazdagságot, előkelőséget, nagyúríságot és pompázó luxust, drága kellékeket és a nyárspolgár vágyait mindig izgató arisztokrata külsőséget talál, és mert ez a festés tényleg a legbiztosabb módja a könnyű érvényesülésnek, ez a festés viszi be az embert a becsületrendbe, az akadémiaiba és a Luxembourgba, már az is igen ritka jelenség, ha egy piktor másképpen fest, mint ahogy a többi ötezer fest a két szalon éppen nem szimpatikus vidékein. A grafika delikát finomságai pedig abszolúte elvesznenek ebben a barok lármában, s az öles képek között az intenzív kifejező képességre fokozott vonal csak igen kevesek számára mondana valamit. Jellemző, hogy Páris egyetlen jól rajzolt, illusztrált lapja, az „Assiette au beurre“ alig tengődik s úgy ahogy tisztára a külföld publikumából áll, művészei pedig nagyrészt idegenek, míg a Journal Amusant fajtájú gazdag változatokban legfeljebb egy rutinos vázlat jelenik meg néha-néha, igazi rajz, önálló, differenciálódott grafika soha.

Plakát egyáltalában csak kétféle volt, amikor volt, ezen a vidéken. Az egyik a félreérteti japonizmusból támadt Mucha-féle édes giccs volt, a másik a Chéret-féle croquis, amely teljesen idegen volt a bedekorálendő felülettől és sohasem volt egyéb, mint rutinosan, hirtelen odavetett naturalisztikus ábrázolás, egy kiszakított lap a művész vázlatkönyvéből, studium, de sohasem egy grafikus téma grafikus megoldása. Ma már csak a piktorok alja gyárt plakátot. Muchaéknak a fajtája is kiveszett, a Chéret gyorsírási vázlataiból gyermekes gonddal szépre festett paszettek fejlődtek, de a falak és hirdető oszlopok nagy részét a legközönségesebb litografikus ízlés üli meg, vagy rossz karikatúra, amit teljesen obskurus emberek művelnek egy táj lencséért, s amín nagy lelki örömmel kacag a párisi Biedermayer úr és gondosan kifestett arcú neje.

□

□

A nagy szalon csak május elsején fog megnyílni, s így a francia iparművészet modern mozgalmait egyelőre csak a „Beaux-Arts“ kisebb méretű dekoratív szekciójában mutatkoznak be. Ez a kisebb terjedelemben azonban korántsem jelentí azt, hogy jelentőségben is kisebb ez a szekció, sőt itt állítólag a merészség, az újság és a hala-

dás talál helyet, hiszen a „Société nationale des Beaux-Arts“ annak idején elkeseredett fronde volt a nagy szalon csökönyös akadémiaja ellen, s bárha ma már visszahíggadt ez a forradalom oda, ahonnan kiindult s ma alig van különbség e két társaság művészei között, a forradalmi tűz egy kis parázsa még izzik a vastag hamu alatt, s ami szabadabb törekvés akad, az mégis ide jön, s itt érzi magát otthonosabban.

A mai francia iparművészetet szemlélvén, tökéletes bizonyossággal konstataálhatja az ember, hogy ennek a nemzetnek éppen semmi köze sincsen ahhoz a köztársasági formához, amelybe államéletét a vezető, élő, cselekvő elemek, a nagy államférfiak és a csöcselék belekényszerítették. A francia középosztályban semminemű kívánság nem él arra nézve, hogy a maga képére és hasonlóságára teremtsen miliót magának, a francia középosztályban nem él az a demokrata önérték, amelynek művészi kifejezése a külön való, minden arisztokratikus allütről független polgári intérieur volna. Itt még kísérlet sem történik ennek az intérieurnek a megteremtésére: a polgárság a legjobb esetben régi biedermeyeres bútorok között lakik, nagyjából azonban azzal a kaszított luxussal veszi körül magát, ami biztos jele a fölfelé kapaszkodásnak, a snobizmusnak, annak a gondolatnak, hogy mégis a fényes arisztokrácia az igazán dicső, az irigyelt, a gyűlölt és a bámúlt mintakép, aki pedig pénzhez jut, az a drága anyagok gyönyörűségében tobzódik, s ha nem valamelyik Lajos stílusában készített magának miniatür császári rezidenciát, akkor is a dús, hívalkodó faragások, a súlyos veretek és a drága fémek halmozásában találja meg artistikus kielégülését. Művészember itt csak a leggazdagabbak számára, a parvenü számára dolgozhatik, s a parvenüség rajta is ül az egész francia iparművészetben. A polgárság olcsó anyagból imitálja az arisztokrácia luxusát, az arisztokrácia nem bír kimozdulni a Lajosok nyomasztó környezetéből s így bizonyos osztályönéret, ami művészi kifejezést keres, csupán a parvenüben fejlődik ki, természetes tehát, hogy a művészet is parvenü művészet lesz.

A „Beaux-Arts“ dekoratív osztályának clouja egy hálószoba, „dessinée pour le Dr et Mme T.“ Értékes fából készült szoba ez, de az értékes fák abba a sematikus világosbarna pácba vannak belefőtva, amelyet mi bútorraktáraink úgynevezett matt bútorairól ismerünk. Sem itt, sem a többi szobákban nyoma sincs semmiféle színes törekvésnek, mindenütt az a nyomorult barna pác uralodik, unalmas szürke szövetekkel súlyosbítva, jelölve annak, hogy a materiából tisztítható művészi hatások mellett vakon megy el a művész, mert a művészi vágyak kielégültek a matéria drága voltában. Az említett hálószoba széles alacsony kettős ágya a fejrészen dús szobrászmunkával van díszítve. A konstrukció maga a lehető legbanálisabb, közönséges, súlyos masszák, egyetlen ele-

ven vonal, egyetlen artistikus lendület nélkül, tisztára csak arra való, hogy a sok pénzbe kerülő ornamentikát hordozza, ami minden logikus összefüggés nélkül egyszerűen rá van kenve a felületekre. Az ágyfát faragott és színezett narancs lomb és a lomb között sárgáló narancsok ékesítik, amely motívum ismétlődik az ágyterítón. A kis szekrény aggasztó tömegű faragásában magas zömök bronz-plaque-ok hengegnek és ahol a faragás egy kis szabad felületet enged, oda feltétlenül valami indokolatlan, de ezüstből való veret kerül. Mesteri lakatosmunka a Szabó-Renon cégtől, s általában mesteri iparosmunka, de nekünk teljesen idegen barokkság: ennyit lehet erről a szobáról elmondani, s ugyanezt mondhatjuk a többiről, az egyszerűbbekről is. Unalmas, régesrég sablonba merevült szerkezetek, a szín hiánya és az ornamentika szerveslensége jellemzi ezeket a szobákat egyenként és összesen. Ahol nem tett dús szobrászmunkára, ott egyszerűbb faragások, vagy éppen kínos esztergályosmunka és gyalumunka leplezik el a szerkezeteket, s a síkokat ellepi a túlnyomóan naturalisztikus plasztikával kiképzett veret, olyan fémborítások, amelyek véletlenül sem kapnak valami összetartó, megerősítő, vagy biztosító szerepet, hanem kizárólag csak anorganikus, lármás, értelmetlen díszítések. Hogy nevetek is említsek, íme: ezidő szerint Majorelle, Scheidecker, Gallerey, Follet etc. ontják ezeket a kétségbejött barna bútorokat.

A francia kerámia igen gyöngén van képviselve, Sèvresről majd talán külön írhatok, abból pedig, amit itt lehet látni, egyedül a Roussel erősen japonizáló vázája állít meg egy pillanatra. Az ékszművészet a Lalique kezdésének nyomait sem mutatja többé. A finom vonalat itt is megölte már a drága fém, s a legjobb, Charles Boutet de Monvel opál és rubinnal telt vitrinája is úgy hat, mintha a Lalique művészetének barokja volna.

Henri Carotnak van itt egy üvegabla, amely előtt tisztára a Gartenlaube jut eszembe. Egy vendéglő, az ajtóban a vendéglős, az előtérben fák, lovak, nők, a fákön apró levelek, iskolás akvarellszínek, naturalisztikus perspektívák és fotografikus részletesség. Igazán büszkén emlékszem itt vissza a Mayböhöm pompás üvegeire. Általában jó itt lenni, mert nagyokat hízik a magyar önérték olyan dolgok láttára, amikért otthon az iparművészeti iskolából kidobnák az embert; s jó itt lenni azért is, mert egyszerű adatokat kapni itt a francia nép pszichológiájára vonatkozólag. Azonban fárasztó ez a kiállítás, valósággal kábultán kóvályog benne a szemlélő, s ha tudomásul vette Mlle Hart csinos pergamentre rajzolt könyvtábláit, s a norvég Hansen kisasszony merészen stilizált tapissérie-ait, a művészetekre vágyó ember szomjasan menekül fel az emeletre, a képek közé, ahol kétezer színtelen kép között elevenen virágozik Rippl-Rónai mesternek egy színes, lelkes, ragyogó költeménye.

MÁRKUS LÁSZLÓ.

